Aİ WEİWEİ, BARTHELEMY TOGUO, ALLAN SEKULA, BANKSY'İN SANAT ÇALIŞMALARINDA MÜLTECİ SORUNLARININ YORUMLANMASI

Saime UYAR[1] , Mustafa Salim AKTUĞ [2]

[1] Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, saime44uyar(at)gmail.com, ORCID: 0000-0003-0418-9624

[2] Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, mustafaktug(at)gmail.com, ORCID: 0000-0002-4807-184X

Uyar, Saime ve Mustafa Salim Aktuğ. "Ai Weiwei, Barthelemy Toguo, Allan Sekula, Banksy'in Sanat Çalışmalarında Mülteci Sorunlarının Yorumlanması". idil, 69 (2020 Mayıs): s. 792–804. doi: 10.7816/idil-09-69-06

ÖZ

Ai Weiwei, Barthelemy Toguo, Allan Sekula ve Banksy günümüz sanatının önemli temsilcilerindendir. Bu sanatçılar, mültecilerin yüzleştikleri sorunlara dikkat çeken sanatsal uygulamalar yaparak insanlığın ortak acısını imgeleyen etkili çalışmalar ortaya koymuşlardır. Mülteci konumunda olan bireylere insanca yaşama hakkı tanınması gerektiğini öne çıkaran sanatsal uygulamalarında farkındalık yaratmışlardır. Makale, bu sanatçıların belirlenen yapıtları üzerinden küreselleşen dünyayla birlikte tüm insanlığın ortak sorunu olduğunu irdeleyen sanatsal çalışmaların analizlerini içermektedir. Kendini ifade edemeyen sessiz toplulukların hayallerinin, dramlarının nasıl yorumlandığını ön plana alarak, sanatçıların mülteci krizinin çözümüne ilişkin vurguladıkları etik ve ahlaki değerleri tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ai Weiwei, Allan Sekula, Barthelemy Toguo, Banksy, mülteci krizi, sanat

Makale Bilgisi

Geliş: 20 Ocak 2020 *Düzeltme: 15 Şubat 2020* *Kabul: 3 Mart 2020*

© 2020 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Sanatın üretkenliği, nüfuz ettiği çağın sorunlarına yaklaşım biçimleriyle zenginleşmektedir. Sanatçının mevcut soruna yoğunlaşması, sorunu irdelemesi ve çözüm odaklı girişimlerde bulunması, sanat ve sanatçının toplumsal sorumluluklarının bir gerekliliğidir. Bu bağlamda, geçmişi çok eskilere dayanan mülteci krizi, günümüzde hızla zirveye tırmanan sorunların başında gelmektedir. Tüm dünya devletlerini ilgilendiren bu sorun, siyasi ve politik açıdan yeterince ele alınmamakla birlikte, hiç bir ulusun sahiplenmek istemediği, soyutlaştırılmaya çalıştığı bir problem olarak görülmektedir. Ancak bu problem, gelişmiş birçok ülkenin doğrudan olmasa da dolaylı olarak yarattığı sorunların bir sonucudur. Bu kritik noktada, gözardı edilmek istenen mülteci krizi sorununu görünür kılan birtakım somut üretimlerle gündemde tutmaya çalışan sanatın etkin rolü göz ardı edilemez. Sorgulayıcı, eleştirel, farkındalık duyguları geliştirilmeye yönelik toplumsal etkileşimler sağlanmaktadır. Bu kapsamda, önemli çalışmalara imza atan dünyaca ünlü sanatçılardan Ai Weiwei, Barthelemy Toguo, Allan Sekula ve Banksy'in belirlenen çalışmaları üzerinden özellikle Batı tarafından göz ardı edilen (edilmek istenen) mülteci krizine evrensel nitelikte birtakım sanatsal üretimler ile sorunun çözümüne ilişkin kapı aralayıcı yorumlamaların analizleri yapılmaktadır.

Ai Weiwei ve Kıyıya Vuran Hayatlar

Tarihi kayıtlardan bu yana var olan mültecilik, çağın sorunlarıyla beraber daima varlığını sürdürmektedir. Her dönem yaşamla ölüm arasında mücadele etmek zorunda bırakılan bu insanlar için "talihsiz insanlar" kavramı 1921'de Milletler Cemiyeti'nde defalarca ifade edilerek, mülteci kavramı en iyi şekilde tanımlanmıştır (Saunders, 2018:26). Küreselleşen dünyanın kendi yaratısı olan bu sorun, hiçbir ülkenin sahiplenmek istemediği bir baş belası sorun olarak görülmektedir. Oysa Gil Loescher'in de ifade ettiği gibi: "Mülteciler, savaşların, askeri darbelerin ve büyük insan hakları ihlallerinin bir yan ürünüdür. Her yıl, eski sorunlar çözülmediği ve yenileri ortaya çıktığı için yalnızca kişilerde bir değişiklik olmaktadır" (Loescher, 1993:19). Mülteci sorunlarını geçmiş ve bugün üzerinden değerlendiren tarihçi Peter Gatrell, I. Dünya Savaşı ile bugün arasında yaşanmakta olan mülteci sorunları arasında çok fazla bir fark olmadığını belirtmiştir. Gatrell, Dünya savaşları sırasında ve sonrasında yaşanan mülteci krizleri için, çok kan ve çok mürekkep döküldüğünü ancak aradan geçen yüzyıl boyunca sorunun çözümüne yönelik ciddi anlamda herhangi bir noktaya varılamadığının altını çizmiştir. Bu durumu, çok yakın tarihte mülteci krizini simgeleyen Suriyeli Çocuk Alan Kurdi olayından da görebilmekteyiz (Hadfield, 2016). "Alan Kurdi, 2 Eylül 2015'te ailesiyle birlikte Muğla'nın Bodrum ilçesinden Yunanistan'ın İstanköy adasına şişme botla geçmeye çalışırken annesi ve kardeşi ile birlikte boğularak hayatını kaybeden üç yaşındaki Suriyeli Kürt çocuktu" (artsy.net).Olay son derece trajikti. Bu durum aslında Suriye savaşı çıktığından beri yaşanılan sayısız olaydan yalnızca biriydi ve sonrasında da aynı şekilde hayatlarını kaybeden birçok mülteci haberleri yayınlanmıştır ve yayınlanmaya da devam etmektedir.

Resim 1. Alan Kurdi, Kaynak: hurriyet.com.tr.

Alan bebeğin kıyıya vuran cansız bedenini fotoğraflayan Doğan Haber Ajansı muhabiri Nilüfer Demir, "Onun

için yapacak bir şey kalmamıştı; onu yaşama geri döndürmek için yapacak bir şey yoktu" ifadelerinde bulunarak, Alan bebeğin bu sessiz bedeninin çığlığını duyurmanın tek yolunun bu olacağını düşünerek fotoğrafını çektiğini belirtmiştir. TIME dergisi, DHA muhabiri Nilüfer Demir'in, cansız bedeni sahile vuran Alan Kurdi'nin fotoğrafını, tüm zamanların en etkili 15 fotoğrafından biri olarak seçmiştir. TIME fotoğraf editörleri Ben Goldberger, Paul Moakley ve Kira Pollack, bu fotoğraf karesi için, bazı fotoğrafların türünün ilk örnekleri olduklarından, toplumun düşünme tarzlarında yeni şekillenmeler yarattığını ifade etmişlerdir ve bu fotoğrafın, yaşanılan mülteci krizi üzerinden insanlığın dönüm noktasını temsil etmesi açısından önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir (140journos).

Görüntülerin belirli duygusal tepkilere neden olduğu anlayışı, bu fotoğraf üzerinden bir kez daha netlik kazanmıştır. Suriyeli Alan Kurdi, mülteci krizinin simgesi haline gelmiştir. 15 Mart 2011 yılından beri devam eden Suriye savaşına yönelik tüm ulusların duyarsız bir tavır sergiledikleri aşikârdır. Ancak bu fotoğraf karesinden sonra dünya liderleri, kişisel üzüntülerini ve harekete geçme kararlılıklarını dile getirmişlerdir. Medyanın yanı sıra sosyal ağlarla dünyanın birçok yerine ulaşan Alan'ın fotoğrafı, toplum üzerinde de derin bir etki yaratmıştır. Tüm kamuoyunun tepkisi, bir an önce bu insanlar için insani yaptırımların gerçekleşmesi yönünde yoğunlaşmıştır. Örneğin İngiltere Başbakanı David Cameron, bir baba olarak, bu görüntüden derinden etkilendiğini, bu konuya yönelik ahlaki ve insani sorumlulukları yerine getireceklerini, İngiltere ulusu adına vaatlerde bulunmuştur (Adler-Nissen vd., 2020).

Dünya çapında büyük yankı uyandıran Suriyeli çocuğun bu fotoğrafının ardında aslında sayısız çocuğun görünmeyen cansız bedenleri vardır. Yaklaşık 10 yıldır (2020) devam eden Suriye iç savaşı sürecinde yüzlerce bebek, çocuk, genç, yaşlı insan hayatını ya savaşta ya da yeni umut kapıları uğruna Akdeniz'in soğuk sularında kaybetmiştir.

Peki, Alan Kurdi'nin olayını benzer vakalardan ayıran sebep neydi? Elbette ki dijital çağın büyük katkısı var ve sanatsal aktivitelerin teknolojiyi kullanarak global düzeyde etki yaratması hem sanat hem de toplum için oldukça önemli bir durumdur. Sanat ve sanatçının mevcut sorunu ele alıp kamu bilinci oluşturması ve ilgili mercilere seslerini duyurabilmesi söz konusu sorunun çözümü için hayati öneme sahiptir.

Resim 2. Ai Weiwei, Alan Kurdi, 2016, Kaynak: thestar.com

Çaresizliğin bir sonucu olarak kıyılara vurulmuş binlerce insan hayatının maliyetini tek karede vurgulayan Alan Kurdi'nin imajı, aktivist ve politik sanatçı Ai Weiwei tarafından sorgulayıcı bir yeniden yaratma eylemi

olarak yankı bulmuştur. Kendisi de bir sürgün olan Çinli sanatçı Ai Weiwei 1957 Pekin doğumludur. Heykel, enstalasyon, video, fotoğraf, film ve belgesel yapımcılığı, küratörlük, eleştirmen, mimari projeler dahil olmak üzere çok yönlü bir sanatçı olan Weiwei, sanatını sıklıkla bir eleştiri, bir ifade aracı olarak yaratmaktadır. Çinli bir şair olan Ai Weiwei'nin babası Ai Qing, sağ karşıtı görüşlerinden dolayı 1958'de Xinjiang İşçi Kampı'na gönderilmiştir. Babasının sürgün edilmesi, uzun yıllar zorlu koşullar altında yaşamalarına neden olmuştur (tate.org). Mülteci hayatlarıyla aynı kaderi yaşayan biri olarak, onların sorunlarını dile getirmede ortak his ve empati duygularıyla sanatsal üretimler gerçekleştirmektedir. Sanat ile gerçek arasındaki sınırları görünmez kılarak siyasi kesimlere eleştirel mesajlar iletmektedir. Sanatçı, yüzlerce mültecinin Avrupa'nın giriş noktası olarak görülen Yunanistan'ın Midilli adasında, kıyıya vuran çocuğun narin, kırılgan bedeninin yerine, kendi bedenini koyarak yaşamı ve insanlığın düştüğü aciz, kayıtsız durumu, boğulmuş bir çocuk gibi pozlandırarak dünya kamuoyunda mülteci krizine dikkatleri çekip farkındalık uyandırmayı amaçlamaktadır. Mülteci krizinin rahatsız edici bu görüntüsünü kullanarak dramatik etkiyi arttırmaya çalışan sanatçı, empati ve özdeşleyim kurarak insanlığa sorunlarımızda ortak olduğumuz bilincini yansıtmaya çalışmaktadır. Bu performansta da görüldüğü gibi, bir eserde eylemden söz etmek her zaman mecazidir. Gerçekte, eserde sadece eylemin yanılsaması vardır, eylemin kendisi yoktur. Gerçek eylemi yaratmayı hedefleyen sanatçılar, sanatın dışına çıkarlar çünkü sanatı gerçekliğe indirgemişlerdir (Venturi, 2018). Ai Weiwei, Türkiye'de ilk kişisel sergisi olan "Porselene Dair" isimli sergisini Akbank'ın desteğiyle 12 Eylül 2017 tarihinde Sakıp Sabancı Müzesi'nde (SSM) açmıştır. Ağırlıklı olarak porselen üretimlerinin yer aldığı sergide, günümüzde yaşanmakta olan toplumsal trajedileri, geleneksel Çin el sanatları aracılığıyla yorumlayarak izleyicide günümüz paradokslarına dair sorgulayıcı bir bakış açısı yaratmaktadır. Mülteci krizinin trajik sembolü haline gelen Alan Kurdi'nin dramını, geleneksel imgeler üzerinden yorumlayarak hem tarihe hem de günümüze dair referanslarda bulunmaktadır. İnsanlığın ortak mirası olan kültürel değerler üzerinden mülteci soruna dikkat çekmesi, bir kez daha sorunun evrenselliğine vurguda bulunmaktadır.

Resim 3. Ai WeiWei, Alan Bebe, 2017, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul, Türkiye. Kaynak: sakipsabancimuzesi.org

Barthelemy Toguo

1967 Kamerun doğumlu Barthelemy Toguo, fotoğraf, baskı, heykel, video ve enstalasyon gibi alanların yanı sıra çeşitli medyalarda da çalışan görsel ve sahne sanatları sanatçısıdır. Çalışmaları daha çok göç, sömürgecilik, ırk, sürgün ve yerinden edilmeye yönelik temalardan oluşmaktadır (tate.org.uk).

Resim 4. Barthelemy Toguo, Göçmen (Alan Kurdi), 2014, Pippy Houldsworth Gallery, Londra. Kaynak: artsy.net

Barthelemy Toguo'nun kalın, büyük harflerle "GÖÇMEN" yazısının yer aldığı ahşap damga heykeli, mülteci hayatlarının, tarihe düşecek trajik vakaların adeta simgesi gibidir. Sanatçı, bu çalışması için şu ifadelerde bulunmuştur: "Bu damgaları, acı çeken insanların çığlıklarını göstermek ve toplumumuzun karşı karşıya olduğu sorunlarla, özellikle de göçle başa çıkmak için kullanıyorum" (Sawa, 2015). Görsel sanatların yanı sıra sanatın diğer dallarında da ele alınan mülteci sorununa birçok yazar, gazeteci ve eleştirmen tarafından çeşitli görüşler belirtilmiştir. Hamburg doğumlu, yazar ve gazeteci olan Wolfgang Bauer, mülteci krizi sorununu ele alırken oldukça sert ve gerçekçi bir üslupla Avrupa'nın yaklaşımını eleştirmektedir:

> "Sığınmacılara mezar olan Akdeniz'in soğuk sularında şimdiye kadar binlerce yaşam söndü ve bugüne kadar (Aralık 2014) ölenlerden bir tanesi bile bulunmuş değil. Ciddi bir arama da yapılmıyor olsa gerek. Hint Okyanusu'na düşen bir uçağın Batılı yolcuları değil onlar. İllegal onlar, kendileri ve aileleri için daha iyi bir yaşam uğruna yasaları ihlal eden, pasaportsuz, kimliksiz, adlarını kimsenin bilmediği sığınmacı insanlar" (Bauer, 2000:120).

Bu yaşananlara baktığımızda, ülkelerin mevcut yasaları ihlal ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü: "Mülteci Sözleşmesi halen yürürlükte olmasına rağmen, geçmişlerinden veya menşe ülkelerinden bağımsız olarak mültecilerin haklarını korumaya yönelik temel hükümleri yok sayan ve benzeri görülmemiş baskılar bulunmaktadır" (Silove, 2017). Her gün, medyadan alışık olduğumuz mülteci hayatlarının trajedisi artık çözülmesi gereken bir kaos olmaktan çıkarılıp haber arası reklamlarla aynı etkiye düşürülmüştür. Zygmunt Bauman, bu trajik sorunu eleştirel bir perspektifle ele almaktadır:

> "Kamuoyunun, reyting açgözlüsü medya ile işbirliği içinde "mülteci trajedisinden bıkkınlık" noktasına doğru gitgide ve durmaksızın yaklaştığına dair işaretler birikiyor. Boğulmuş çocuklar, aceleyle dikilen duvarlar, dikenli teller, aşırı kalabalık toplama kampları ve göçmenlere baş belası muamelesi etme konusunda birbiriyle rekabet eden hükümetler, kıl payı kurtulma ve güvenlik için seyahatin sinir bozucu ve tehlikeleri; tüm bu ahlaki rezaletler hiç olmadığı kadar az haber niteliği taşıyor ve gittikçe daha seyrek olarak "haberlerde" yer alıyor. Ne yazık ki, şokların kaderi normalliğin rutinine dönüşüyor; kendini tüketen, gözden kaybolan ve unutulma örtüsüne sarılarak vicdanlardan kaybolan ahlaki paniğin rutinine…" (Bauman, 2019:10).

Mülteci sorununa dikkat çeken bir diğer önemli sanatçı, Allan Sekula'dır.

Allan Sekula

Allan Sekula, (15 Ocak 1951-10 Ağustos 2013) Amerikalı fotoğrafçı, yazar, sinemacı, kuramcı ve eleştirmendir. Çalışmaları sıklıkla büyük ekonomik sistemlere veya gelişmiş kapitalist dünyanın hayali ve maddi coğrafyalarına odaklanmıştır (tate.org.uk).

Resim 5. Allan Sekula, Midilli'deki Mülteciler, 2015. Kaynak: reddit.com

Sekula'nın bu eserinde mültecilerin yeni bir umut kapısı uğruna tehlikeli sularda nasıl yaşam mücadelesi verdikleri, yeni doğmuş bebeklerin dahi maruz kaldığı trajedinin en çarpıcı görüntüleri sahnelenmiştir. Hiçbir güven vaad etmeyen bir kayıkçı teknesine geçebilen her bir insanın kurtuluşa geçtiği düşünülse de Akdeniz'in soğuk sularında binlerce hayatın son bulduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Ancak çok fazla seçenekleri olmayan bu vatansız insanlar için her iki seçenek de kaçınılmazdır.

Sanatçıların sorunu bu şekilde görsellerle ele almaları, toplumun mültecilere yönelik ön yargılarının kırılmasında önemli bir yere sahiptir. Irkçılıkla nasıl savaşabileceğimizi, insani değerlerin herkesçe geçerli olduğu ilkesini benimseyebilmenin ve bunun, kültürel kökenlerin çok daha ötesinde önem kazandığını belirtmek gerekmektedir. Psikolojik ve sosyolojik alanda her bireyin değerli olduğu ilkesi ve her bireyin yaşama hakkına sahip olduğu ilkesi, göçmen ve mültecilere ön yargı ile yaklaşan toplumlara empatik bir dil ile anlatılması gerektiği ve bireylerin insani duygularının açığa çıkarılması sağlanmalıdır. Çağdaşlaşmanın, İnsan Hakları Sözleşmesi'ne de yansıması gerekirken, yazar Gil Loescher'in de belirttiği gibi:

> "Son yıllarda, tüm dünyadaki hükümetler mültecilere karşı daha az toleranslı hale geldi ve herhangi bir tür göçmen için daha fazla yer olmadığını düşünüyorlar. Mülteci sorunu öylesine kritik bir noktaya geldi ki, iltica kurumu tehdit ediliyor. Sonuç olarak, uluslararası topluluk mültecileri korumak ve onlara yardım etmek için yasal ve etik yükümlülüklerini yerine getirmemektedir. BMMYK şimdiye kadarki en ciddi zorluklarından biriyle karşı karşıya" (Loescher, 1993).

Her geçen gün insani değerlerin yok olduğu görülmektedir. Savaştan kaçan bu insanların sonrasında yaşadığı bu sefaletler, onların ruhlarında derin izler bırakan savaşın tahribatlarına eklentiler oluşturmaya devam etmektedir. Mültecilere ev sahipliği yapan gelişmiş ülkelerde göç sonrası faktörlerin, mültecilerin ruh sağlığı üzerindeki etkisine dair birtakım klinik çalışmalar yapılmıştır. "Göç sonrası sorunların ruh sağlığı üzerindeki ilişkiler araştırılmıştır. Elde edilen bulgularda, artan sayıda travma, adaptasyon güçlükleri, kültür ve destek kaybı korkusu gibi ciddi derecede stres bozukluğu septomları ve duygusal sıkıntılar yaşandığı gözlemlenmiştir" (Laban vd. 2005, Steel vd. 1999, Carswell vd., 2011). Mülteciliği kendi politik çıkarlarına alet eden, çoğunluğu ırkçılığı benimsemiş bir taraftar yaratma isteğiyle, ırkçılık üzerinden savunmacı politikalar vaat eden bazı hükümetler de var. Örneğin; Avusturalya, 2001'deki federal seçim kampanyasında ağırlıklı olarak sınırları korumaya yönelik mülteci ve sığınmacılarla ilgili birtakım vaatlerde bulunmuştur. Irkçılık ve milliyetçilik taraftarların çoğunluğunu elde etme çabası uğruna "tekne halkı"na yönelik olumlu tüm girişimlere red propagandaları yürütmüşlerdir. Ancak, coğrafi söylem içindeki "ırksal" inferiorite ve üstünlük varsayımları, geçici popüler milliyetçilik içinde sembolik ulusal içerme ve dışlama sınırları üzerine kurulan yeni daha ince ırkçılık biçimlerine yol açmıştır (Hall, 1992).

Avrupa'nın mülteci krizine yönelik sergilediği ırkçı politika, yalnızca 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı değil aynı zamanda insan hakları ve insani değerleri de yok saymaktadır. Batının birçok bölgesinde mültecilere uygulanan ırkçı tavır ve tutumlar, mülteci krizinden ziyade çok geniş bir yelpazede küresel bir ırkçılık sorununun da var olduğunu göstermektedir. Özellikle Suriye savaşıyla artan mülteci sorunları karşısında Batının çizdiği tablo, savaşın kendisi kadar irite edicidir. Bu süreçte, tüm dünya devletleri karşısında durarak, savaştan kaçmak zorunda kalan bu çaresiz insanlara tüm kapılarını açan Türkiye, tüm dünyaya tarihi bir ders vermiştir, vermeye devam etmektedir. Birçok Batılı politikacıların, ırkçılığı kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak siyasi hayatlarının ömürlerini uzatma çabalarına girişimleri karşısında, Anadolu'nun "misafirperver" kültürel değerlerinin ışığında Türkiye Devleti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın mültecilere yönelik izlediği insani politika, tüm Avrupa'ya ders olabilecek örnek bir durumdur.

Banksy

Takma adını kullanarak kimliğini gizleyen İngiliz grafiti sanatçısı Banksy, kamusal alanlardan yararlanarak aşırı tüketim, yoksulluk, savaş ve mülteci gibi küresel boyutlu sorunlar üzerinden sanatını icra etmektedir. İşlerinin içeriği, mutlaka bir mesaj verme kaygısı taşıyan, bilinçli, entelektüel birikime sahip, ideolojik açıdan güçlü çalışmalardır.

Resim 6. Banksy, Göçmen Karşıtı Kuşlar, 2014

Banksy'in bu duvar resminde, göçmenlik karşıtı pankartlara sahip bir grup güvercin karşısında daha egzotik görünümlü bir kuş durmaktadır. Pankartların birinde "Afrika'ya geri dön" ifadesi yazmaktadır. Göçmen karşıtı İngiltere Bağımsızlık Partisi'nin bulunduğu Clacton-on-Sea bölgesi, Banksy'in, bu güçlü mesajı veren çalışması için seçtiği mekânın gelişigüzel belirlenmediğini göstermektedir. Ancak Essex'deki Tendring kasabası Clacton-on-Sea mahallesinin belediyesi, Banksy'in bu çalışmasını "ırkçı" ve "rahatsız edici" olduğu yönündeki şikâyet nedeniyle kısa süre içerisinde kaldırmıştır (Horne 2014).

Resim 7. Banksy'e ait Göçmen Karşıtı Kuşlar adlı çalışmasının kaldırıldığı duvar. Kaynak: bbc.com

Yöneticilerin siyasi politikasına uygun görülmeyen sanatçının bu çalışması, kent konseyi tarafından yüzbinlerce liraya satılmıştır. Karşılaştığı engellemeler Banksy'nin sanatının yönünü değiştirememiştir. Aksine, savunduğu değerleri daha da güçlü hale getirmiştir. Mülteci krizini vurgulamak için Steve Jobs resmini kullandığı bu çalışması (Resim 7) bunun en net örneklerinden biridir.

Resim 8. Banksy, Suriyeli Bir Göçmenin Oğlu, 2015. Kaynak: artnet.com

Mülteci krizine farklı bir boyut kazandıran Banksy,"Fransa'nın Calais kentinde bulunan Jungle mülteci kampında beton bir köprü üzerine Apple'ın kurucusu Steve Jobs'u tasvir eden bir sanat eseri yaratmıştır" (myartbroker.com). Calais'teki kamp, çoğunluğu Suriye, Afganistan ve Eritre'den gelen yaklaşık 7.000 göçmen ve mülteciye ev sahipliği yapmıştır. Kampta yaşayan binlerce mülteciye karşı olumsuz tutumları ele almayı amaçladığını ifade eden sanatçı, göçün faydalarına da dikkat çekmeyi de hedeflediğini belirtmiştir. Banksy, nadiren verdiği açıklamalardan birinde, "Göçün ülkenin kaynaklarına zarar verdiğine inanmaya yönlendirildik, ancak Steve Jobs, Suriyeli bir göçmenin oğluydu ve Apple dünyanın en karlı şirketi, yılda 7 milyar doların üzerinde (4,6 milyar sterlin) vergi ödüyor ve sadece Homs'tan genç bir adama izin verdikleri için var olmuştur." diye belirtmiştir (theartstory.org). Banksy'in göçmen ve mültecilere yönelik bu pozitif düşüncelere bir başka örnek de Britanyalı sanatçı Yinka Shonibare'dir. Melezleşme kavramı üzerinde yoğunlaşan sanatçı, Afrika'yı ifade eden ama aslında İngiltere veya Hollanda'dan kesitler katarak dokuduğu desenli kumaşlarda, sömürgecilikten kaynaklanan kültürel melezliği ifade eden elbiseler üretti" (Hopkins, 2018).

Resim 9. Yinka Shonibare, Senin Gibi Bir Kız Nasıl Senin Gibi Bir Kız Olabilir?, 1997. Kaynak: moma.org

Kamptayken, Banksy, Theodore Gericault'un Medusa'nın Salı'na dayanan, ancak lüks bir yatta sallanan mültecileri gösteren bir dizi çalışma daha yapmıştır.

Resim 10. Banksy, Medusa'nın Salı, 2015. Kaynak: bbc.com

Banksy'ın çalışmaları, günümüz siyasetine ve genel olarak hayata dair bir yorum olarak görülebilir. Halka açık yerlerde işler üreten sanatçının çoğu işi, insanların kolayca tanıyıp anlayabileceği sade, yalın bir üslupla yapılmasına rağmen verdiği mesajlar bir o kadar da çarpıcıdırlar.

> "Aslında sanat, her zaman, olası en büyük gücü, bütünüyle dünyayı yöneten gücü –ilahi bir güç ya da doğanın gücü olabilir- temsil etmeye çalıştı. Nitekim gücün temsili olarak sanat, bilindiği gibi, yetkisini yine bu güçten aldı. Bu bağlamda, sanat her zaman,

dolaysız veya dolaylı yollardan eleştirel olmuştur çünkü sonlu siyasi gücü, sonsuz olanın –Tanrı, doğa, kader, yaşam, ölüm-görüntüleriyle/imgeleriyle karşılaştırır" (Groys, 2014:8).

Ancak Banksy'in çalışmalarında genellikle dolaysız bir anlatımın hakim olduğu görülmektedir. Birçok yönden okunabilen Banksy'in Balonlu Kız adlı eseri, dünyanın birçok yerinde düşündürücü mesajlar ileterek sanatsal bir ikon haline gelen bu eseri, mülteci sorunlara dikkat çekmek için farklı bir versiyonla izleyicinin karşısına çıkmaktadır.

Resim 11. Banksy, Kırmızı Balonlu Kız, 2002, (https://publicdelivery.org/banksy-girl-with-red-balloon/)

Savaşın evrensel boyutta yıkımına dikkat çekici eserler üreten Banksy, Mart 2014'te Suriye'deki iç savaşın üçüncü yıldönümünü anmak için ünlü şablonunu yeniden düzenlemiştir. Ülkenin kültürel değerleri dikkate alınarak yeniden tasarlanan imge, üç yıl süren savaşın kurbanları için farkındalık yaratmak ve destek vermek için bir kampanya olan #withsyria'yı tanıtmak için kullanıldı. Bu kampanya; ülkedeki iç savaşta dökülen kanı, yitirilen yaşamları ve savaşın acımasızlığını kınamaktadır. Yeni tasarlanan Balonlu Kız, bir Suriyeli mülteciyi tasvir etmek için bir başörtüsü ile ortaya çıkmaktadır.

Resim 12. Banksy, Balonlu Kız, 2014. Kaynak:.artnet.com

"Banksy'nin yanı sıra diğer ünlüler de farkındalık yaratmak için güçlerini birleştirdiler. Jonathan Rhys Meyers, Edith Bowman, Peter Gabriel ve David Milliband, Twitter ya da Instagram hesapları üzerinden kırmızı bir balon bulunduran fotoğraflarını yayınladılar. Banksy'nin ünlü şablonunun tarzında kırmızı balonlar tutan Suriyeli çocukların fotoğrafları da internette viral hale gelmiştir. Aktör İdris Elba da, Suriyeli mültecilere destek vermek ve savaşın sona ermesini teşvik etmek için insanlara çağrıda

bulunan animasyonlu bir video seslendirmiştir. 13 Mart'ta Balonlu Kız, Nelson Sütunu ve Eyfel Kulesi'ne yansıtıldı. (Banksy, web sitesinde yaptığı açıklamada; 'Suriye'deki şiddet olayları nedeniyle evlerinden ayrılmak zorunda kalan milyonlarca insanla birlikteyiz.' mesajını vermiştir" (myartbroker.com).

Ellsworth-Jones, "Banksy: Duvarın Ardındaki Adam" adlı kitabında Banksy'nin Batı Şeria duvarında balonlarıyla uçan kızın, top yerine bomba yuvarlayan yaşlıların, kır manzarası izleyen kapalı devre kameraların bir tez ortaya koyma olmadığını, onların izleyicisiyle doğrudan konuştuğunu belirtirken ortaya çıkardığı imgeler ve nesneler üzerinde bizleri düşünmeye yönelttiğini belirtir (Ellsworth-Jones, 2015:292). Banksy'in bu çalışmalarında mülteci krizinin sonuçlarının yanı sıra bunu yaratan sebeplere de dikkat çektiği görülmektedir. Savaşın soğuk yüzüne dikkat çeken sanatçı, ürettiği bu eserleriyle mülteci sorununa eleştirel bir boyut kazandırmaktadır. Gizli kimliğiyle evrensel nitelikli eserler üreten sanatçı için, Oscar Wilde'nin:"Sanatı açığa çıkarıp sanatçıyı gizlemek: Sanatın amacı budur" ifadeleri adeta Banksy için söylenmiş gibidir (Artun, 2015:75).

Sonuç

Çağdaş sanat ışığında değerlendirilen mülteci krizini, birbirinden bağımsız, farklı coğrafyalarda ele alan günümüz sanatının önemli temsilcilerinden, Ai Weiwei, Barthelemy Toguo, Allan Sekula ve Banksy, kendi sesini duyuramayan sessiz toplulukların hislerine empati kurmamıza aracı olurken mülteci krizi sorununun yalnızca belirli bir coğrafyanın sorunu olmadığı, küreselleşen dünya ile birlikte tüm toplumların ortak sorunu olduğu gerçekliliğinin altını çizerler. Sosyal bir vaka olan mülteci sorununu, toplumsal dengeleri rahatsız edecek biçimde ele alarak yeni sorgulamalar yaratmaktadırlar. Özellikle sorunun siyasi boyutuna dikkat çekmek amaçlı kullandıkları eleştirel, politik içerikli mesajlarla, sosyal-politik kitleyi hedef alan bu sanatsal üretimlerde "sanatçı ile izleyici"arasındaki ilişkiden çok daha fazlası vardır. Toplumsal hafızalarda yer edinecek bu eleştirel, çarpıcı, protest sanatsal yaratılar, dönemin nabzını yansıtan sanatın da gelmiş olduğu noktayı göstermektedir. Artık sanat, gerçeğin yalnızca bir kopyası değil gerçeğin ta kendisi olmuştur ve bir iletişim dili olarak, yalnızca sanata ilgi duyan bir kesimden ziyade tüm insanlığa seslenerek yarattığı bu geniş izleyici kitlesinde, kaybolan merhametin yeniden sorgulanmasını tartışmaya açmaktadır.

KAYNAKLAR

Adler-Nissen, Rebecca; Andersen, Katrine Emilie; Hansen, Lene. "Images, emotions, and international politics: the death of Alan Kurdi". Review of International Studies, (Ocak 2020), 46(1), 75-95.

Artun, Ali. Sanat Manifestoları. İstanbul: İletişim, 2015.

"Banksy anti-immigration birds mural in Clacton-on-Sea destroyed", (1 Ekim 2014), 11 Nisan 2020. www.bbc.com.

"Banksy work in Calais Banksy work in Calais 'Jungle' shows Steve Jobs as migrant", (11 Aralık 2015), 11 Nisan 2020. www.bbc.com.

Bauer, Wolfgang. Denize Gömülenler. Çev: Emre Barca. İstanbul: Ayrıntı, 2018.

Bauman, Zygmunt. Kapımızdaki Yabancılar. Çev.: Süreyya Turhan. İstanbul: Ayrıntı, 2018.

Carsweel, Kenneth; Blackburn, Pennie; Barker, Chris. "The Relationship Between Trauma, Post-Migration Problems and the Psychological Well-Being of Refugees and Asylum Seekers". International Journal of Social Psychiatry, (19 Kasım 2009), 57(2), 107-119.

Cascone, Sarah. "Old Banksy Works Resurface in Syria and Detroit", (12 Mart 2014), 12 Nisan 2020, news.artnet.com.

Ellsworth-Jones, Will. Banksy Duvarın Ardındaki Adam. Çev.: Esra Ermert. İstanbul: Hayalperest, 2015.

"Five Street Artists to look out for today", (24 Kasım 2014), 10 Nisan 2020. blog.artsome.co.

Gale, Peter. "The refugee crisis and fear Populist politics and media discourse". Journal of Sociology, (Aralık 2004), 40(4), 321-340.

Girgin, Figen. Çağdaş Sanat ve Yeniden Üretim. İstanbul: Hayalperest, 2018.

"Girl with balloon – Banksy's most inspiring painting?", (23 Eylül 2019), 12 Nisan 2020. publicdelivery.org.

Hall, Stuart. "New Ethnicities", *Race, Culture and Difference*. Ed.: James Donald, Ali Rattansi. Londra: SAGE, 1992.

Horne, Alex. "Why Is Banksy the Only Person Allowed to Vandalise Britain's Walls?", (3 Ekim 2015), 13 Nisan 2020, www.vice.com.

Groys, Boris. Sanatın Gücü. Çev.: F. Candil Erdoğan. İstanbul: Hayalperest, 2018.

Hadfield, Andrew. "Refugees and riots in Shakespeare's England. ", (17 Mart 2016), 18 Haziran 2020, theconversation.com.

Hopkins, David. Modern Sanattan Sonra 1945-2017. Çev.: Firdevs Candil Erdoğan. İstanbul: Hayalperest, 2018.

www.hurriyet.com.tr/dunya/aylan-bebek-secildi-40281079 (18 Haziran 2020).

Kestler-D'Amours, Jillian. "Ai Weiwei sparks controversy by posing as drowned Syrian boy Alan Kurdi", (1 Şubat 2016), 9 Nisan 2020, www.thestar.com.

Laban, Cornelis J.; Gernaat, Hajo; Komproe, Inav H.; Schreuders, Bettine. "Impact of a Long Asylum Procedure on the Prevalence of Psychiatric Disorders in Iraqi Asylum Seekers in The Netherlands". Journal of Nervous & Mental Disease, (Ocak 2005), 192, 843–851.

Loescher, Gil. Beyond Charity: International Cooperation and the Global Refugee Crisis. New York: Oxford University, 1993.

www.moma.org/collection/works/86007 (10 Nisan 2020).

www.myartbroker.com/artist/banksy (11 Nisan 2020).

Neuedorf, Henri. "Banksy Paints Steve Jobs in Latest Work Addressing Refugee Crisis", (14 Aralık 2015), 13 Nisan 2020. news.artnet.com.

www.pinterest.de/pin/14144186309120691

www.reddit.com/r/AccidentalRenaissance/comments/3zf587/refuge_in_lesbos (12 Nisan 2020).

www.sakipsabancimuzesi.org/tr/sayfa/sergiler/ai-weiwei-porselene-dair (13 Haziran 2020).

Saunders, Natasha. International Political Theory and the Refugee Problem. New York, Routledge, 2018.

Sawa, Dale Berning. "Unfamiliar territory: artists navigate the complexities of the refugee crisis", (28 Eylül 2015), 12 Nisan 2020. www.theguardian.com.

Silove, Derrick; Ventevogel, Peter; Rees, Susan. "The contemporary refugee crisis: an overview of mental health challenges". World Psychiatry, Jun;16(2), 130-139.

www.tate.org.uk/art/artists/ai-weiwei-8208 (13 Haziran 2020).

www.tate.org.uk/art/artists/allan-sekula-17318 (12 Nisan 2020).

www.tate.org.uk/art/artists/barthelemy-toguo-18871 (12 Nisan 2020).

Thornton, Sarah. Sanat Dünyasında Yedi Gün. Çev.: Mine Haydaroğlu. İstanbul: Yapı Kredi, 2012.

"TIME: "Alan Kurdi Fotoğrafı Tüm Zamanların En Etkili 15 Fotoğrafı Arasında"", (21 Kasım 2016), 14 Nisan 2020, 140journos.com.

Venturi, Lionello. Resme Nasıl Bakılır? Giotto'dan Chagall'a Resim ve Ressamlar. Çev.: Esra Esmert. İstanbul: Hayalperest, 2018.

INTERPRETATION OF REFUGEE PROBLEMS IN AI WEIWEI, BARTHELEMY TOGUO, ALLAN SEKULA AND BANKSY'S ARTWORKS

SaimeUyar, Mustafa Salim Aktuğ

Abstract

Ai Weiwei, Barthelemy Toguo, Allan Sekula and Banksy are among the most important representatives of today's art. These artists have created effective works that depict the common pain of humanity by making artistic practices that draw attention to the problems faced by refugees. They have created awareness in their artistic practice, which emphasizes that individuals who are in refugee status should be granted the right to live humanely. This article includes analysis of artistic works that examine the common problem of all humanity with the globalized world through the determined works of these artists. It discusses the ethical and moral values that artists emphasize regarding the solution of the refugee crisis, by emphasizing how the dreams and tragedies of silent communities that cannot express themselves are interpreted.

Keywords: Ai Weiwei, Allan Sekula, Barthelemy Toguo, Banksy, refugee crisis, art